

WEER NIEUWE VONDSTEN VAN DENNENORCHIS (*GOODYERA REPENS*) IN DRENTHE!

Hans DEKKER, Albert HENCKEL en Maarten PERDECK

Summary

The authors give a survey of the actual occurrence of *Goodyera repens* in the Drents District in the Northeastern part of the Netherlands. At the moment seven populations are known, five in the province of Drenthe and two in the southeastern part of the province of Friesland. Five of these populations are very small, whereas one population included 650 flowering plants in 2001 and another included 60.

Zusammenfassung

Die Autoren geben eine Übersicht über die derzeit bekannten Vorkommen von *Goodyera repens* im Drents Distrikt im Nordosten der Niederlande. Hier sind jetzt sieben Populationen bekannt, fünf in der Provinz Drenthe und zwei im Südosten der Provinz Friesland. Fünf dieser Populationen sind sehr klein, eine umfasste 2001 650 blühende Pflanzen und eine 60.

In Eurorchis 13 berichtte één van bovenstaande auteurs (Dekker 2001) over de vondst van twee nieuwe locaties van de Dennenorchis (*Goodyera repens*) in het noorden van de provincie Drenthe. In deze regio waren al decennia lang vindplaatsen van deze orchideeënsoort bekend. Maar ook in andere delen van Drenthe bestonden vindplaatsen van *Goodyera repens* (Dekker 1994a). Vooral in de omgeving tussen Hoogeveen en Beilen groeide de dennenorchis op minimaal vijf plaatsen. De laatst bekende vondst uit deze omgeving is gedaan in de jaren tachtig van de vorige eeuw, toen een Poolse onderzoekster een bloeiende plant vond in het Lheebroeker zand. Ondanks zorgvuldig zoeken kon deze vindplaats zelfs in hetzelfde jaar niet teruggevonden worden. Daarmee leek het doek voor de Dennenorchis in deze omgeving gevallen.

Boswachterij Dwingeloo

In de boswachterij Dwingeloo, onderdeel van Nationaal Park Dwingelderveld, zijn in de loop van de vorige eeuw enkele locaties met *Goodyera repens* bekend geworden (Dekker 1994b). Toch waren er anno 2000 geen populaties meer bekend. De auteurs hebben diverse malen geschikte bossen in de regio bezocht, maar zonder een spoor van de Dennenorchis te vinden. In 2000 keerde echter het tij. Een botanisch onderlegde toerist meldde een vondst van de Dennenorchis langs een fietspad in de boswachterij. Toch bleek deze locatie niet eenvoudig te traceren. Daarom duurde het tot de zomer van 2001 totdat deze populatie eindelijk werd gelokaliseerd. Op 22 augustus 2001 telden we 60 rozetten en bovendien vijf uitgebloeide

bloeiairen. De populatie groeit in een licht, vrij hol staand dennenbos van ongeveer 80 jaar oud. De bodem bestaat uit stuifzanden, die pas tot rust zijn gekomen na de bebossing van dit stuifzand. Hier en daar staan nog enkele jeneverbesstruiken als herinnering aan de periode voor de bebossing. *Goodyera repens* groeit hier op de westzijde van kleine stuifheuvelds. De vegetatie is arm aan soorten en weinig spectaculair. Er is één uitzondering. Een stukje verder in het dennenbos groeit namelijk nog een vertegenwoordiger van de vegetatie behorende bij echte naaldbossen, de Grote wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*). Bochtige smeelt (*Deschampsia flexuosa*) domineert de vegetatie op de groeiplaats van *Goodyera repens*. Verder komen nog enkele gewone bosplanten voor zoals Brede stekelvaren (*Dryopteris dilatata*) en Liggend walstro (*Galium saxatile*). De mat van *Deschampsia flexuosa* is vrij dicht en kan op termijn verstikking van de vegetatie veroorzaken. De beheerder, Staatsbosbeheer, is echter alert en zal trachten deze 'nieuwe' vindplaats te behouden. Bij een terreinbezoek op 6 februari 2002 bleken zes forse planten ontworteld te zijn. De oorzaak van deze kleine 'catastrofe' moet worden gezocht in de activiteiten van grazende schapen, gezien de keutels die er omheen lagen. Natuurlijke of beheersmatige begrazing is al eerder een bedreiging gebleken voor kleine kwetsbare populaties van deze soort, omdat de planten heel oppervlakkig wortelen, snel loslaten en dan uitdrogen. Al dan niet tijdelijk uitrasteren kan een oplossing betekenen, ook als preventie tegen ongewenste recreatieve activiteiten (picknicken, sluippaadjes). Eventueel kan ook worden volstaan met een ruime krans van opgestapelde takken, zodat de inloop van de schapen wordt verhinderd.

In 2002 bloeiden er tijdens diverse bezoeken tussen 17 juni en 8 juli op deze vindplaats van *G. repens* in Nationaal Park Dwingelderveld in totaal 22 planten. Helaas werd een zevental exemplaren voor het einde van de bloei opgegeten door konijnen of vee. Verheugend was de vondst op 8 juli 2002 van 18 vitale rozetten 30 meter verder naar het zuiden. Ofschoon hier geen planten hebben gebloeid, betekent deze vondst een verdere versterking van de lokale populatie van *G. repens* in het Dwingelderveld.

Legenda bij de foto's op pag. 41:

boven: De omgeving van de nieuwe vindplaats van *Goodyera repens* in NP Dwingelderveld, februari 2000.

onder: De vindplaats van *Goodyera repens* in NP Dwingelderveld, 28-8-2001

foto's: H. Dekker

Anserdennen

Buiten de boswachterij Dwingeloo waren er in de vijftiger jaren van de vorige eeuw nog enkele vindplaatsen uit de regio bekend, zoals in dennenbos bij Kralo, het Spaarbankbos bij Hogeveen en het Kremboongbos bij Tiendeveen. In deze bossen is de Dennenorchis al in vele jaren niet teruggevonden. Er waren echter geen vondsten bekend uit de Anserdennen, een stuifzandbebossing ten noorden van Ruinen en eveneens onderdeel van Nationaal Park Dwingelderveld. De Anserdennen is een gevarieerd bos met voornamelijk Grove den (*Pinus sylvestris*), maar met veel ondergroei van struiken, heidesoorten en bladmosse. De afwisseling is echter ook te danken aan het voorkomen van veel stuifheuveld met daartussen liggende laagten. Enkele van deze laagten zijn niet bebost en voornamelijk begroeid met Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*), Dop- en Struikheide (*Erica tetralix* en *Calluna vulgaris*) met hier en daar bijzondere soorten als Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*) en Beenbreek (*Narthecium ossifragum*).

Orchideeën groeien op deze open plekken niet. Langs bospaden zijn echter in toenemende mate exemplaren van *Epipactis helleborine*, de Brede wespenorchis, gevonden. Deze in Noord-Nederland zeldzame soort lijkt de laatste jaren gestaag toe te nemen, ook in de Anserdennen. De opmerkelijkste vondst is echter die van *Goodyera repens* in de Anserdennen in 2000 door bioloog Eef Arnolds uit Holthe. Ofschoon het slechts één exemplaar van *Goodyera repens* betrof, betekent dit toch weer een nieuwe locatie van deze bedreigde orchideeënsoort. Het bosgedeelte waarin de soort is gevonden, beschrijft Arnolds als 'gewoon saai dennenbos zonder ondergroei van enige betekenis' (mond. med.). Hij gaat gezien de omstandigheden ter plaatse er van uit dat het hier een nieuwe vestiging gaat. Bovendien is de Dennenorchis ondanks naspeuringen door de auteurs en het uitvoeren van twee vegetatiekarteringen nooit eerder in dit bos gevonden, zodat de kans bestaat dat het hier inderdaad een recente vestiging betreft. Verdere details van deze vondst ontbreken vooralsnog.

Zeven populaties in Drents floradistrict

In totaal bestaan er nu vijf populaties van *Goodyera repens* in Drenthe. Sommige, zoals die in de Anserdennen en één van de locaties in Noord-Drenthe, zijn echter van minimale omvang. Hun voortbestaan is daardoor allerminst zeker. De andere nieuwe populatie in Noord-Drenthe is echter van een dermate grote omvang, dat deze tegen een stootje moet kunnen (Dekker 2001). Aanvullend onderzoek in 2001 toonde aan, dat er buiten de in 2000 geïnventariseerde planten nog enkele kleine satellietpopulaties op enige afstand van de hoofdpopulatie zijn, waardoor de grootte van deze populatie in 2001 geschat werd op ongeveer 650 bloeiende planten. De aloude locatie van de Dennenorchis bij Norg blijft een zorgenkindje, omdat hier nauwelijks bloeiende planten worden gevonden. Rozetten zijn echter her en der nog wel te vinden, zij het in kleine aantallen. Proeven met verjonging van de vegetatie met Dennenorchis bij Norg door plaggen van de bosbodem hebben geen enkel resultaat opgeleverd. De 'nieuwe' populatie in de boswachterij Dwingeloo neemt met 60 rozetten een tussenpositie in. Oplettendheid blijft hier echter geboden, vooral door de ligging aan de rand van een bos, de nabijheid van een fietspad en de activiteiten van grazers. Een

flinke picknick of 'graasbeurt' en het is gebeurd met deze populatie. Ook de vergrassing kan op termijn voor problemen zorgen.

Op de twee vindplaatsen bij Appelscha (Nationaal Park Drents-Friese Wold) bloeiden tijdens een bezoek op 25 juni 306 exemplaren, een record aantal sinds de zeventiger jaren van de vorige eeuw. De boswerkzaamheden (dunning van een vak met Douglassparren) direct naast één van de vindplaatsen hebben gelukkig geen schade opgeleverd. Bij een later bezoek op 4 juli bleek, dat er nog meer exemplaren bloeiden, zodat de totale populatie bloeiende planten op meer dan 325 exemplaren wordt geschat. Tevens werden er tientallen vitale rozetten opgemerkt, zodat we de toekomst van deze populatie met voorzichtig optimisme tegemoet kunnen zien.

Als we het Drents district analyseren kunnen we stellen dat hier anno 2002 zeven populaties bestaan, vijf in Drenthe en twee in Friesland (Appelscha). Wie had dat enkele jaren geleden kunnen denken!?

Literatuur

Dekker, H. (1994a). Orchideeën in Nationaal Park Dwingelderveld (Dr.). Eurochis 6.

Dekker, H. (1994b). Goodyera repens in het Drents district. Eurorchis 6.

Dekker, H. (2001). Nieuwe vondsten van orchideeën en ander nieuws in Noord-Nederland. Eurorchis 13.

Kreutz, C.A.J. en H. Dekker (2000). De orchideeën van Nederland. Raalte.

Werkgroep Florakartering Drenthe (1999). Atlas van de Drentse flora. Assen.

H. Dekker
Mortonhof 42
NL-7908 AP Hoogeveen
h.dekker@rendo.dekooi.nl

Van de in dit artikel genoemde orchideeënsoorten verstrek ik terwille van de bescherming van de soorten geen vindplaatsgegevens.

Tabel 1

Vegetatieopname van de vindplaats van *Goodyera repens* in de boswachterij Dwingeloo (5-2-2002)

Boomlaag	75 %
Struiklaag	afwezig
Kruidlaag	75 %
Moslaag	50 %

<i>Agrostis capillaris</i>	r
<i>Betula pendula</i> (bl)	o
<i>Cerastium fontanum</i> ssp. <i>vulgare</i>	r
<i>Deschampsia flexuosa</i>	a
<i>Dryopteris dilatata</i>	r
<i>Holcus mollis</i>	r
<i>Galium saxatile</i>	f
<i>Goodyera repens</i>	o
<i>Molinia caerulea</i>	r
<i>Pinus nigra</i> (bl)	o
<i>Pinus pinaster</i> (bl)	r
<i>Rumex acetosella</i>	r
<i>Taraxacum officinale</i>	r

bl = boomlaag